

10. Про приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції України: Наказ МВС України від 03.07.2017 № 560 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/RE30794.html.
11. Про організацію діяльності загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 № 734 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/734-2012-p>.
12. Організація діяльності закладів соціальної реабілітації системи освіти України / Н.В. Заварова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2012. – № 19 (2). – С. 75-81 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_19%282%29__11.
13. Наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 13.02.2007 № 48 затверджено «Типове Положення про центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
14. Про притулок для дітей служби у справах дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 565 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.
15. Про центр соціально-психологічної реабілітації дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>.
16. Про соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко): Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2005 р. № 1291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/documents/date>.

УДК 343.16

МІСЦЕ І РОЛЬ НАГЛЯДУ ЗА ВИКОНАННЯМ ЗАКОНІВ У СИСТЕМІ ІНШИХ ФУНКЦІЙ ПРОКУРОРА, ЩО ВИКОНУЮТЬСЯ НИМ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Колесник Г. Р.,

здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: у статті проаналізовано різні точки зору правознавців щодо системи кримінальних процесуальних функцій прокурора, які реалізуються ним у досудовій стадії кримінального провадження – досудовому розслідуванні, та обґрунтовано провідну роль прокурорського нагляду за виконанням законів серед них.

Ключові слова: досудове розслідування, законність, кримінальне провадження, прокурорський надгляд, процесуальна функція.

Аннотация: в статье проанализированы различные точки зрения правоведов относительно системы уголовных процессуальных функций прокурора, которые реализуются им в досудебной стадии уголовного производства – досудебном расследовании, и обосновывается ведущая роль прокурорского надзора за исполнением законов среди них.

Ключевые слова: досудебное расследование, законность, уголовное производство, прокурорский надзор, процессуальная функция.

Annotation: The article analyzes various points of view of jurists concerning the system of criminal procedural functions of the prosecutor, which he implements in the pre-trial stage of criminal proceedings-a pre-trial investigation, and the leading role of the prosecutor's supervision over the execution of laws among them is substantiated.

Key words: pre-trial investigation, legality, criminal procedure, prosecutor's supervision, procedural function.

В юридичній літературі ще не склалося чіткого уявлення щодо кількості кримінальних процесуальних функцій, які виконуються прокурором у досудовій стадії кримінального провадження – досудовому розслідуванні. Протягом тривалого часу вважалося, що в означеній стадії прокурор є носієм лише функції нагляду за додержанням законів органами дізнання і досудового слідства [1, с. 14-21; 2, с. 81; 3, с. 162-167].

Проте, ще в 1980 році російський вчений-правознавець В. П. Рябцев вперше відзначив, що у досудовому розслідуванні діяльність прокурора є багатофункціональною і не обмежується тільки здійсненням нагляду за виконанням законів органами дізнання і досудового слідства. На його думку під час проведення досудового розслідування прокурор реалізує ще й функції: обвинувачення (кримінального переслідування); особистого розслідування окремих кримінальних справ; координації роботи органів кримінальної юстиції по боротьбі зі злочинністю [4, с. 129-131]. Пізніше новація В. П. Рябцева була підтримана В. Г. Мелкумовим, Л. М. Давиденком, М. П. Каном та іншими, які до функцій, що виконуються прокурором у досудовому розслідуванні, додали ще й кримінологічну (запобіжну) і правозахисну функції [5, с. 89-90; 6, с. 83-90; 7, с. 6]. При цьому всі вони вважали наглядову функцію основною функцією прокурора у досудовому розслідуванні, а всі інші – додатковими та наголошували, що наявність саме цієї сукупності функцій впливає із наданих прокурору кримінальних процесуальних повноважень на цій стадії кримінального провадження.

Разом з тим, ряд авторів відстоюючи наявність у прокурора основоположної (загальнопроцесуальної) функції обвинувачення, що виконується ним у досудовому розслідуванні у формі кримінального переслідування,

наголошували на тому, що саме ця функція прокурора є основоположною і реалізується вона ним саме за допомогою наглядової діяльності [8, с. 9]. Були й автори, які між функцією нагляду за виконанням законів та функцією обвинувачення ставили знак рівності, тобто відносили їх до основних функцій прокурора у досудовому розслідуванні [9, с. 35-36; 10, с. 15-20].

На момент прийняття Верховною Радою нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК України) в юридичній науці так і не сформувалося єдиної позиції щодо кількості і характеру кримінальних процесуальних функцій прокурора, що виконуються ним у досудовій стадії кримінального провадження. На сторінках юридичної печаті дискусія в цієї важливої проблематики продовжується. Ми вважаємо, що найближче до розв'язання цього питання підійшов український вчений-правознавець В. М. Юрчишин, який за останні роки опублікував багато наукових праць, присвячених цій актуальній теоретичній і практичній проблематиці, серед яких не лише наукові статті, а й монографія та навчальний посібник [11].

У своїх наукових працях цей автор поділяє кримінальні процесуальні функції на: основоположні (загально процесуальні), пов'язані з діяльністю сторін кримінального провадження і суду (обвинувачення, захист, вирішення справи); основні та допоміжні функції кожного владного суб'єкта кримінального провадження, діючого у конкретній його стадії і виконуючого завдання цієї стадії шляхом реалізації в односторонньому порядку надання йому повноважень саме для діяльності у даній стадії провадження [11, с. 74-75].

При переході до іншого процесуального стану (стадії) функції владного суб'єкта характерні для попередньої стадії, можуть змінюватись як кількісно, так і змістовно [12, с. 261]. Ця позиція В. М. Юрчишина підтримується більшістю вчених-правознавців, зокрема Є. Д. Болтошевим, А. Дворником та іншими вченими-правознавцями [13, с. 12-14; 14, с. 105]. В. М. Юрчишин і означені автори вважають, що прокурор у досудовому розслідуванні виконує такі кримінальні процесуальні функції: наглядову, обвинувальну, правозахисну, запобіжну, координаційну, безпосередньої участі прокурора у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, організаційного забезпечення своєї діяльності. При цьому перші три функції вони відносять до основних, а інші до допоміжних (додаткових).

Цілком погоджуюсь з багатофункціональним характером прокурорської діяльності у досудовому розслідуванні, ми висловили свою точку зору стосовно місця і ролі нагляду за виконанням законів у цій функціональній системі. Так, всі функції, які реалізуються прокурором під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, виходять із мети та завдань цієї стадії кримінального провадження. При цьому, вони (функції) не є рівнозначними, але тільки одна з них має бути основною, а всі інші допоміжними. Це функції конкретного владного суб'єкта, діючого у конкретній стадії кримінального провадження.

Вони характерні і виключно для конкретної стадії кримінального провадження і є процесуально-владними. Тож тісно пов'язувати їх з основними напрямками усієї кримінальної процесуальної діяльності, що йменуються основоположними (загальнопроцесуальними) функціями, не слід. Наприклад, такий владний суб'єкт як слідчий діє лише в єдиній стадії кримінального провадження – досудовому розслідуванні і виконує функцію розслідування кримінального правопорушення, яке може завершитися або закриттям кримінального провадження, або направленням матеріалів розслідування до суду. То яке відношення функція слідчого має до загальнопроцесуальних напрямів: обвинувачення, захисту та вирішення справи? Якщо цей владний суб'єкт, почне займатися не всебічним, повним і неупередженим розслідуванням кримінального правопорушення, а обвинуваченням, захистом чи розв'язанням кримінально-правового конфлікту, то кримінальна процесуальна діяльність миттєво загине. Основні напрями кримінальної процесуальної діяльності – це одне, а кримінальні процесуальні функції владних суб'єктів, діючих у тій чи іншій стадії кримінального провадження, – різні речі. Останні лише спрямовані на забезпечення існування перших, але не заміняють їх.

Тому слід погодитися не з вищеназваними авторами, а з вітчизняними вченими-правознавцями Г. Васильєвим, В. Долежаном, Т. Корняковою та іншими, які до основної функції прокурора у досудовій стадії кримінального провадження відносять лише нагляд за виконанням законів органами досудового розслідування, бо ця функція є конституційною (п. 3, ст. 121 Основного закону), а значить провідною і визначальною, здійснюючою вплив на реалізацію прокурором усіх інших його функцій [15, с. 3-6; 16, с. 15-16; 17, с. 4]. Ми повністю підтримуємо позицію цих авторів і на доповнення їх міркувань додаємо, що тільки нагляд за виконанням законів під час проведення досудового розслідування може визначитися основною функцією прокурора, бо вона, як конституційна, ні в якому разі не може бути додатковою чи однопорядковою з іншими його функціями.

Більше того, органи досудового розслідування діють у найгострішій сфері соціальної практики. Їхня діяльність пов'язана з суттєвим обмеженням прав людини. Тож тільки завдяки прокурорському нагляду надійно забезпечується законність проведення ними кожної процесуальної дії та законність прийняття кожного їхнього процесуального рішення, а також унеможливується порушення прав людини, гарантується всебічне, повне і неупереджене розслідування вчиненого кримінального провадження. Жодна з інших кримінальних процесуальних функцій, що виконуються прокурором у досудовій стадії кримінального провадження не може забезпечити своєчасного попередження, виявлення, припинення, усунення і відновлення порушень закону, без чого виконання прокурором інших функцій у досудовому розслідуванні стає безпредметним, бо усі ці функції впливають із постійної, відслідковуючої наглядової функції, обумовлені нею і залежать від її результатів. Тому невизначеність з кількістю та характером кримінальних процесуальних функцій прокурора, які виконуються ним у досудовій стадії кримінального провадження, вимагає як чіткого врегулювання цієї актуальної проблеми на законодавчому рівні, так і самостійного глибокого наукового дослідження на сучасному монографічному рівні.

Уся наглядова діяльність прокурора обмежена процесуальними (процедурними) дозвільно-правовими правилами її здійснення. У зв'язку з цим ефективність нагляду у досудовому розслідуванні значною мірою залежить від того, наскільки ці норми є досконалими та достатніми для виконання такої функції. Проте законодавець України залишив деякі з цих питань не вирішеними. Наприклад, наділяючи прокурора правом скасовувати незаконні рішення

слідчого, законодавець не надав прокурору права на прийняття власного рішення замість скасованого. З незрозумілих причин законодавець також відступив від усталеного в теорії положення про абсолютне відмежування основоположних (загальнопроцесуальних) функцій, поклавши на прокурора виконання непритаманного йому повноваження, пов'язаного з закриттям кримінальних проваджень, що є формою вирішення справи (ч. 1 ст. 284 КПК України), тобто виключною компетенцією судових органів, задекларованою ст. 22 КПК України щодо надання загального характеру українського кримінального процесу. Це є свідченням крайньої недосконалості процедур сучасного кримінального провадження, побудованого на досить слабкій концепції трьох основоположних (загальнопроцесуальних) функцій – обвинувачення, захисту, вирішення справи, а не на конституційному принципі розподілу влади [18, с. 10-14]. Не випадково ми сьогодні є свідками глибокої кризи досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Звичайно, відзначені нами та інші недоліки правової регламентації кримінальної процесуальної діяльності у досудовій стадії кримінального провадження, хоч і ускладнюють реалізацію прокурором його наглядової функції за виконанням законів, але не впливають ні на кількісний склад, ні на порядок виконання наданих йому функцій. Усі функції прокурора в означеній стадії провадження носять системний характер, підпорядковані наглядовій функції за виконанням законів і нерозривно пов'язані з нею, адже ця функція прокурора є основною його функцією в означеній стадії кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цыпкин А. Л. Сущность уголовно-процессуальной функции прокурора / А. Л. Цыпкин // Вопросы теории и практики прокурорского надзора: Сб. науч. труд. – Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1974. – С. 14-24.
2. Даев В. Г. К понятию обвинения в советском уголовном процессе / В. Г. Даев // Правоведение. – 1970. – № 1. – С. 80-83.
3. Михайлов В. А. Практическое воплощение Ленинских идей о прокурорском надзоре за предварительным расследованием уголовных дел / В. А. Михайлов // Труды высшей школы МВД СССР. – 1971. – Вып. 28. – С. 162-167.
4. Рябцев В. П. Функции прокуратуры: формы и методы их реализации / В. П. Рябцев // Сов. гос. и право. – 1980. – № 11. – С. 129-131.
5. Мелкумов В. Г. Функции советской прокуратуры / В. Г. Мелкумов // Сов. гос. и право. – 1980. – № 12. – С. 89-90.
6. Давиденко Л. М. Кримінальне переслідування як форма прокурорської діяльності у сфері протидії злочинності / Л. М. Давиденко // Вісник академії прокуратури України. – 2007. – №1. – С. 83-90.
7. Кан М. П. Процесуальные функции прокурора в досудебных стадиях уголовного судопроизводства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М. П. Кан. – Ташкент, 1988. – 17 с.
8. Чепурний О. О. Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / О. О. Чепурний. – К., 2005. – 16 с.
9. Маляренко В. Т. Реформування кримінального процесу України в контексті Європейських стандартів: теорія, історія, практика: Монографія / В. Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.
10. Серета Г. Оптимізація процесуального статусу прокурора на досудовому слідстві / Г. Серета // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2011. – № 2. – С.15-20.
11. Юрчишин В. М. Процесуальні функції прокурора у досудовій стадії кримінального провадження: поняття, призначення, система: навч. посібник / В. М. Юрчишин. – Чернівці: Технодрук, 2014. – 276 с.
12. Юрчишин В. М. Прокурорська кримінальна процесуальна функція обвинувачення / В. М. Юрчишин // Вісник Харківського Національного університету імені В. Н. Каразіна: Серія «Право». – 2012. – № 1000. – С. 259-263.
13. Болтошев Е. Д. Функции прокурора в досудебных стадиях уголовного процесса: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Е. Д. Болтошев. – М., 2002. – 19 с.
14. Дворник А. Функции прокурора у досудовому кримінальному провадженні / А. Дворник // Вісник прокуратури. – 2013. – № 12. – С.104-113.
15. Васильев Г. Прокуратура як гарант законності в державі / Г. Васильев // Вісник прокуратури. – 2013. – №12. – С. 3-6.
16. Долежан В. В. Содержание и структура прокурорского-надзорного процесса / В. В. Долежан // Закон Украины «О прокуратуре»: теория и практика его применения: матер. респуб. науч.-практ. конф. – Х., 1992. – С. 15-16.
17. Корпякова Т. Сьогодні потрібен нагляд, який використовує увесь спектр прокурорських повноважень / Т. Корпякова // Крок. – 2003. – № 2. – С. 4-5.
18. Мичушин К. И. Досудебное производство как стадия современного уголовного процесса России: теоретические и практические аспекты: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / К. И. Мичушин. – Н. Новгород, 2004. – 21 с.